

GRIET VAN RANST

Passie voor knopen
en knoopjes

Klont mineraal waarin 17e eeuwse knopen en een kruisje als versmolten vastzitten. Stille getuigenis van een schipbreuk.

tekst en foto's **Mieke de Lombaerde**

Griet van Ranst's hartstocht voor knopen begon op de markt. Een kaasboer had een bordje uithangen met 'knopen gezocht'. Thuis begon ze te grasduinen in oude dozen, keerde vergeten laden ondersteboven en geraakte gefascineerd. Gefascineerd door een paar honderd gram schoonheid. Door hun verhaal, hun geladenheid met geschiedenis. Door de fantasieën die ze ontknopen.

We ontmoetten Griet van Ranst drie jaar geleden ter gelegenheid van een tentoonstelling in Grobbendonk (België). Ze gunde ons toen een blik in haar verzameling en vertelde uitgebreid over de historie van de knoop (HZG feb/mrt 2008, nr 145). Maar zo'n verzameling evolueert natuurlijk en we waren benieuwd wat er van haar collectie en de liefde voor de knoop nog over was. We zochten haar op in Kessel-Lo.

Laveren tussen laden

Griet troont ons mee naar de knopenkamer. Eén voor één opent ze de laden van een oude archievenkast, door manlief gerestaureerd en in compartimentjes op knopenmaat onderverdeeld. We doen een greep in de collectie. Of liever toch niet zomaar een greep want sommige stukken zijn precieus als vliedervleugels. In de bovenste schuif liggen bronzen, loden, zinken knopen uit de 15e en 16e eeuw. Het intrigerendste stuk

is in de letterlijke zin van het woord een 'brok' geschiedenis die een amateurduiker ergens van de Middellandse zeebodem opdreepte. Een klont mineraal waarin 17e eeuwse knopen en een kruisje als versmolten vastzitten. Stille getuigenis van een schipbreuk. Vergaan met man en muis. De tweede lade bevat lithografische knopen van ivoor, papier, celluloid. De celluloid uitvoeringen waren nog courant tot ongeveer 1930. Exemplaren uit de tweede helft van de 19e eeuw dragen portretjes van mooie dames achter glas. De lithografietjes op de oudste knopen zitten niet achter glas maar de wijze waarop die aan de achterkant met draden strak op hun plaats worden gehouden, is evenveel het bekijken waard als de voorkant. Op een enkel exemplaar staat een foto op porselein van een goed uitziend manspersoon. De romantische veronderstellingen die zoiets ontlokt benaderen wellicht de waarheid.

Bronzen, loden en zinken knopen uit de 15e en 16e eeuw.

Celluloidknopen.

Celluloidknopen.

Satsuma's.

Japan

Meesterlijk handwerk zijn de satsuma's. Toen in 1854 de Japanse havens zich voor handel met onze westerse wereld openden, rees de vraag naar porseleinen knoopjes waarop minutieus geishahoofdjes gepenseeld waren, de berg Fuji of dwarrelende esdoornblaadjes (of zijn het vlinders?). Aan Japanse kledij kwam geen knoop te pas, satsuma-ateliers draaiden dus op onze mode. Het was de Europese handelslui om de porseleinen schijfjes te doen. In het land van de klant werden die dan wel in metaal gevat. Vandaar dat in de achterkant van een satsuma bijvoorbeeld een Engels stempel is gedrukt. Satsuma's waren begeerd zolang de voorraad strekte, maar rond 1950 raakte die tezamen met de gespecialiseerde, getalenteerde handwerkslui op.

De onderste laag is een fraai bewerkte parelmoeren schijf.

Wedgwood knoop (laatste kwart 18e eeuw). Op het parelmoeren schijfje zit een stalen plaatje met opstaand randje dat een Jasperware, ongeglazuurd, porseleinen schijfje met mythologisch figuurtje omklemt.

Engeland

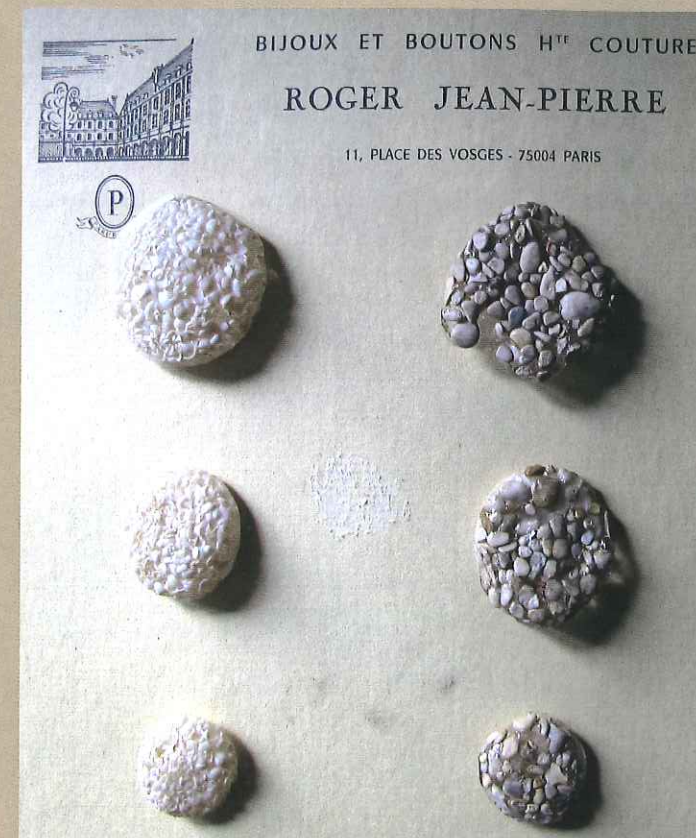
Een lade verder: Engelse knopen van emaille waarin rode en groene halfedelstenen zitten. Dergelijke knopen maken begin en halfweg de 18e eeuw grote sier. Uit dezelfde periode dateert een knoop van ongeglazuurd porselein, lichtblauw met daarop een elegant menselijk silhouet in wit en dit als het ware opgediend op een parelmoeren schaal: 'Typisch Wedgwood' weet onze knopenspecialiste. Het kleinood zit vast in een stoere zwartstalen knoop gemaakt door Matthew Boulton. Wonderlijk genoeg wisten beide designers de tegenovergestelde karakters van hun stijl op een harmonieuze manier in gezamenlijke opdrachten vast te leggen.

Frankrijk

Onder Lodewijk XIV, de Zonnekoning, waren grote knopen favoriet. Dat zijn ze einde 18e eeuw nog steeds. Maar ten tijde van de Franse Revolutie is koningsgezindheid een taboe. Dus zien we de tronie van de door velen gehate heerser die voordien op knopen was afgebeeld, vervangen door een koning en koningin uit het kaartspel. Knopen zijn niet minder dan een etalage; dat geldt zeker voor de, naar de Franse natuurkundige genoemde, 'à la Buffon' serie. Die stellen zeldzame plantjes, dode boktorren, andere insectjes en schelpjes tentoon. Sommige vondsten lezen als een detectiveverhaal. Als er initialen op een knoop staan dan helpt dat deze te ontraadselen. A.P. op een koperen knoop: Albert Parent, Franse makelij, periode 1850-1930. C.D staat voor Christian Dior.

Buffonknoop, naar de Franse natuurkundige genoemd, met zeldzame plantjes, dode boktorren en kerfdiertjes.

Jean-Pierre Roger vervaardigde vanaf 1930 juwelen voor Elsa Schiaparelli. In 1960 opende hij een atelier aan de place des Vosges in Parijs. Enkele klanten: Yves Saint Laurent, Balenciaga, Givenchy en Balmain.

Mode

De museumwaarde van de collectie staat buiten kijf. Eén blik op de inhoud van - laten we die gemakshalve - de Schiaparellilade noemen, overtuigt ons daarvan. Dit assortiment speelse, excentrieke, humoristische, levenslustige en surrealistische knopen bestaat uit ontwerpen van Jean Gaultier, Jean-Pierre Roger, Monique Ogier, François Hugo (kleinzoon van Victor), Jean Clement, Lucien Weingott, Line Vautrin, Hélène Méchin & Monique Ogier, gerealiseerd onder de impuls en/of in opdracht van Elsa Schiaparelli (20e eeuw), de modeontwerpster die zich onsterfelijk maakte met een dameshoedje in de vorm van een omgekeerde damesschoen met naaldhak.

Jean Clément voor Elsa Schiaparelli.

Boek 'Boutons' van Loïc Allio (ISBN 2-02-049091-9) ligt geopend op de Collection de l'été 1948 'Art de Paris', in de zes vakjes eronder liggen exemplaren ervan.

Bereide knopen

De reeks knopen over de wereldtentoonstelling van 1891 in Brussel is fascinerend. Ze geven een compleet overzicht van Brussel's architecturale praal in de vorm van een serie knoopvitrines. Griet Van Ranst heeft die laatste serie niet bij één medeverzamelaarster aangetroffen. Andere, zoals knopen met ankers die ze destijds in Ten Wijngaard nog trots tentoonstelde, zijn in het kader van haar collectie inmiddels zo alledaags dat ze eerder ruil- dan verzamelwaarde hebben.

Een grote en kleinere knoop van hetzelfde model worden door de Amerikaanse verzamelaars 'Mother and Daughter' genoemd.

Er waren in Europa al verzamelingen bekend in de 18e en 19e eeuw. Het was de gewoonte in aristocratische kringen om een rariteitenkabinet te hebben en daar zaten nogal eens knopen in. Er was bijvoorbeeld in 1850 een openbare verkoop van een collectie van twee en dertig duizend knopen van een zekere mijnheer Bousse in Gent (in 1845 stelde hij die in twee en twintig kaders tentoon in Gent). Die werd gekocht door Duc d'Alençon voor twaalfhonderd francs. Op zijn beurt verkocht de hertog ze in 1909 bij Sotheby's in Londen. Bewijzen dat Henri d'Alençon ze gekocht heeft zijn er niet, maar er zijn wel vermoedens. Na de dood van d'Alençon in de jaren tachtig hebben zijn erfgenamen diens collectie, of een deel ervan, verkocht aan een Amerikaanse verzamelaarster. Er deden nog andere collecties de ronde: deze van mijnheer Perignon in Frankrijk werd volledig versnipperd. De collectie van bijna achtduizend knopen van de componist Clapisson is in Rusland terechtgekomen. In Amerika kwam de rage van knopenverzamelen pas op gang in de jaren dertig van de 20e eeuw. De interesse hier was op dat moment al sterk afgenomen. Maar nu is er de Franse Vereniging van Knopenverzamelaars Fibule, de Nederlandse Knopenverzamelaarsclub, Griet Van Ranst in België en allicht nog veel anderen. Onze gastvrouw zegt dat zij nog elke dag leren moet, maar zelfs mij, na deze vluchtige knopen-initiatie, zal het niet meer lukken om zonder belangstelling naar een knoop te kijken.

<http://griet.verraedt.be>